

نقش شهدای مدافع حرم در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران^۱

چکیده

از دیدگاه اسلام، امنیت یکی از اصول فردی و جمعی، زمینه ساز بهره‌وری از مزایا و مواهب حیات و تکامل بشر و یکی از مقدس‌ترین آرمان‌هاست. امنیت ملی از نعمت‌های بزرگ خداوند و مقدم بر سایر نیازمندی‌های بشر است. امنیت در حقیقت زیر بنای آرامش و سازندگی و تولید در جامعه است و نقش مهمی در ایجاد رفاه اجتماعی و تامین اطمینان خاطر مردم برای فعالیت‌های روزمره و برنامه‌ریزی برای آینده دارد. در این مقاله نقش شهدای روحانی مدافع حرم در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بررسی شده و اثبات گردیده است که داعش از جدی‌ترین چالش‌های امنیت منطقه خاور میانه و بین‌الملل بود که امنیت منطقه خاور میانه از جمله مرزها و تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران را تهدید می‌کرد. داعش تشیع را یکی از اهداف مشروع برای تجاوز می‌دانست و با توجه به نقش بارز و حیاتی که تشیع در تعریف هویتی ایرانی دارد، تهدید داعش برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، یک تهدید جدی بود. جمهوری اسلامی ایران بادرک این خطر و آگاهی از اهداف و نیت‌های این گروهک تروریستی نسبت به منطقه خاور میانه و ایران، وارد میدان مبارزه با داعش در خارج از مرزهای جغرافیای خود شد. برای دفاع از ارزش‌های دینی، اعتقادی و حرم امامان معصوم(ع) در عراق و سوریه، جوانان شیعه از کشورهای مختلف نقش داشتند ولی روحانیون حوزه‌های علمیه نسبت به سایر اقشار جامعه، مشتاق‌تر و تعداد حضورشان در جنگ با داعش بیش‌تر و نقششان برجسته‌تر بودند؛ از این‌رو همه شهدای مدافع حرم به خصوص شهدای روحانی مدافع حرم نقش مهم در اقتدار و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته‌اند.

واژگان کلیدی: شهداء، روحانی، مدافعان حرم، امنیت، امنیت ملی.

---

^۱. اسماعیل دانش، دکتری فلسفه.

مقدمه

روحانیت شیعه و عالمان دینی ادامه دهندگان راه پیامبران(ع) و امامان معصوم(ع) هستند. براساس روایات، پیامبران(ع) و امامان معصوم(ع) به خاطر هدایت مردم و ایجاد امنیت و حفظ ارزش‌های دینی، تلاش، از خودگذری، ایثار و فداکاری فراوان نمودند که سرانجام، جام گوارای شهادت را نوشیدند؛^۲ طبق دیدگاه امام خامنه‌ای: «آرامش و امنیت و سلامت و صلح، یکی از خواسته‌های اساسی بشر است. اسلام پیام‌آور امنیت و صلح و سلامت است... بعثت پیغمبر اکرم از سوی پروردگار عالم... در درجه اول، بشارت به همین زندگی آرام، زندگی همراه با عدالت، زندگی متناسب با ساخت بشر است... با این بعثت... عدالت را مطرح کرد، امنیت و سلامت را مطرح کرد؛ (قد جائکم من الله نور و کتاب مبین. ینهدی به الله من اتبع رضوانه سبیل السلام و ینخرجهم من الظلمات الی النور).^۳ با این دستورها، با این تعالیم، پیغمبر اکرم راه‌های سلامت را، راه‌های امنیت را به انسان‌ها نشان داد. این سبیل سلام - راه‌های امان، راه‌های آرامش، راه‌های امنیت - مربوط به همه محیط‌هایی است که برای انسان اهمیت دارد؛ از محیط درونی قلبی انسان بگیرید تا محیط جامعه، محیط خانواده، محیط کسب و کار، محیط زندگی جمعی، تا محیط بین‌المللی. این آن چیزی است که اسلام به دنبال آن است».^۴ در پیامی به کنگره حج فرموده است: «اسلام، پاسدار حرمت و حقوق انسان‌ها است... منادی آرامش و امنیت است».^۵ رو حانیت و عالمان دینی به‌عنوان و ارثان پیامبر(ص) مدافعان ارزش‌های دینی و پیشگامان شهادت با جانفشانی‌ها، ایثار و فداکاری‌ها همواره نقش مهمی در هدایتگری، مبارزات ضدی استبدادی و امنیت جامعه داشته‌اند. در قرون اخیر که جنبش‌ها و نهضت‌های اسلامی متعددی در جهان اسلام و کشورهای اسلامی پدید آمده، نقش آفرینی

---

۲. الإمام الحسن (ع): لقد حَدَّثَنِي حَبِيبِي جَدِّي رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنَّ الْأَمْرَ يَمْلِكُهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَامًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ صَفْوَتِهِ، مَا مِنَّا إِلَّا مَقْتُولٌ أَوْ مَسْمُومٌ؛ بحار الأنوار، ج ۱۸، ص ۲۱۷. الإمام الصادق (ع): وَ اللَّهُ مَا مِنَّا إِلَّا مَقْتُولٌ شَهِيدٌ، همان، ج ۷، ص ۲۰۹.

۳. مائده / ۱۵ و ۱۶.

۴. بیانات در دیدار مسئولان نظام روز عید مبعث، ۱۹/۴/۱۳۸۹.

۵. پیام به کنگره عظیم حج، ۳۰/۱۱/۱۳۸۰.

روحانیون بسیار برجسته‌تر بوده‌اند به خصوص در نهضت اسلامی مردم ایران که از اوایل دهه چهل آغاز شد روحانیت شیعه در راس جریان مبارزات قرار داشت و مقتدرانه هدایت کرد. گذشته از رهبری خاص حضرت امام خمینی (ره) به‌عنوان پایه‌گذار و سکان‌دار اصلی، عناصر سیاسی دیگری از روحانیت نیز به‌طور گسترده ایفای نقش کرده‌اند و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، تشکیل نظام اسلامی و سائر حوادث، به‌نوعی در پیش‌برد حکومت اسلامی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بسیار موثر بوده‌اند. بنابراین پرسش‌های فراوانی در باره نقش روحانیت از جمله در باره نقش شهدای روحانی مدافع حرم مطرح می‌شود از جمله این که شهدای روحانی مدافع حرم چه نقشی در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته است؟ این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی تدوین گردیده. روش جمع‌آوری داده‌ها بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و فیش برداری و با استفاده از سایت‌های مختلف بوده است. در این پژوهش ضمن تعریفی از شهید و شهادت، روحانی و امنیت به پرسش یاد شده پاسخ داده و اثبات کرده است که شهدای روحانی مدافع حرم در اقتدار و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران نقش مهمی داشته است.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. شهید و شهادت

شهید از ریشه شهد در لغت عرب با مشتقات متعدد، در اصل به‌معنای حاضر بودن در یک محل است. در مجمع‌البحرین آمده است: شهادت یعنی کشته شدن در راه خدا. وجه تسمیه چنین قتلی به شهادت، این است که ملائکه رحمت بدین صحنه حضور می‌یابند و براساس این وجه، شهید به‌معنای شهود است، یا بدین سبب که خدا و فرشتگانش به‌دخول شهید به بهشت گواهی می‌دهند و یا بدین لحاظ که شهید به‌همراه انبیاء در قیامت بر دیگر امم گواهی می‌دهند و یا چون شهید زنده و حاضر است، به موجب آیه: «احیاء عند ربهم یرزقون»^۶ شهدا زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند، و یا به این جهت که وی

۶. آل عمران / ۱۶۹.

به شهادت حق قیام نمود تا کشته شد.^۷ در تفسیر نمونه نیز آمده است: اطلاق «شهید» از ماده «شهود» بر آن‌ها یا به خاطر حضور رزمندگان اسلام در میدان نبرد با دشمنان حق است، یا به خاطر این که در لحظه شهادت، فرشتگان رحمت را مشاهده می‌کنند و یا به خاطر مشاهده نعمت‌های بزرگی است که برای آن‌ها آماده شده و یا به جهت حضورشان در پیشگاه خداوند است، آن‌چنان که در قرآن می‌فرماید: «هرگز گمان میر آن‌ها که در راه خدا کشته شده‌اند مردگانند، بلکه آن‌ها زنده‌اند و نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند».^۸ از دیدگاه اسلام فدا کردن جان به طور آگاهانه و انتخاب گرایانه در راه آرمان مقدس و پاک که به تعبیر قرآن «فی سبیل الله» نامیده می‌شود، «شهادت» نام دارد، و کسی که به چنین مقامی دست می‌یابد، «شهید» است. در قرآن ماده شهید ۱۶۰ بار با مشتقات مختلف ذکر شده است. واژه شهید ۳۵ مرتبه و جمع آن شهداء ۲۰ بار و تشبیه آن، یعنی شهیدین یکبار به کار رفته است. شهید در قرآن ۴۵ مرتبه به معنای حضور در یک محل، گواهی و علم به چیزی، اقرار و اعتراف، مشاهده و دیدار، به دست آمدن و حاصل شدن چیزی و آماده به خدمت بودن، آمده است.

۲-۱. روحانی و روحانیت

روحانی به انسان مخلص، مجاهد و تقوایپیشه‌ای گفته می‌شود که به سبب ارتباط مستقیم با پیامبر(ص) و ائمه اطهار(ع) در صدر اسلام یا در اثر الهام غیر مستقیم و تعلیم و تربیت در حوزه‌های علمیه در عصر غیبت به مراتبی از علم، آگاهی، تخصص و تقوا و صفای باطن دست یافته و بیش از دیگران به زبان قرآن، پیامبر(ص) و اهل بیت(ع) و سیره و سنت آنان آشنا است و احکام کلی اسلام را بهتر و مطمئن‌تر از این منابع استخراج کرده و بر حوادث روز و موضوعات جدید تطبیق می‌دهد. به عبارت دیگر، روحانیت در طول تاریخ شیعه به کسانی گفته می‌شود که نقش رابط مستقیم یا با واسطه میان مردم و امامان معصوم(ع) را بر عهده داشتند و در هر عصری، با عنایت به نیازهای آن، وظایف دینی و تاریخی خود را برای

۷. فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۵۵۳.

۸. مکارم شیرازی و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۴۰۵.

رهبری و هدایت مردم، با موفقیت و صلابت به انجام رساندند.^۹ از نظر امام خمینی (ره)، روحانی در اسلام به معنای کسی است که مبلغ دین و رسالت پیغمبر (ص) و ائمه معصومین (ع) است و به فردی اطلاق می‌شود که علاوه بر کسب سجایای اخلاقی، تزکیه نفس و انجام اعمال عبادی و فقهی به فراگیری و کسب علوم و دانش دینی و مذهبی نیز پردازد و این مقدمه‌ای برای آمادگی در جهت اجرای مسئولیتی بزرگ‌تر است و آن مسئولیت اجتماعی و سیاسی است.^{۱۰}

واژه روحانیت به معنای «روح محوری» در برابر «جسم محوری» است. گاهی این اصطلاح به جای واژه «عالم دین» و یا «دین شناسی» و نظیر آن به کار می‌رود که چندان رسا نیست، چنان که برخی از اصطلاحات زمان‌های پیشین چون «آخوند» (پیشوای مذهبی یا دانشمند) و «ملا» (درس خوانده) نیز چندان رسا نبود و علاوه بر نداشتن دلالت لازم بر مراد، گاهی با تحقیر و توهین دشمنان دین و روحانیت همراه بود. در فرهنگ قرآن و اهل بیت (ع) در باره دین شناسان و ادامه دهندگان رسالت پیامبران واژه «عالم» به کار رفته و با القابی چون «وارثان پیامبر»، «جانشینان پیامبر»، «دژهای اسلام»، «صاحبان فهم عمیق»، «مندان قوم» و... به آنان اشاره شده است. اما از نظر اصطلاحی، روحانی یا عالم دینی به معنای «دین شناس و دیندار عصر خویش، الگوی عینی اجرای دین، هادی جامعه و ناظر بر اجرای دین به منظور عروج در رسیدن انسان به کمال نهایی است».^{۱۱}

۱-۳. امنیت

واژه امنیت دارای مفهومی سیال، متنوع و صورتی متغیر و بسیار گسترده در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی است؛ از این رو، ارائه تعریفی کامل و جامع برای چنین مفاهیم، کاری دشوار است.^{۱۲} بایک بررسی اجمالی مشخص می‌شود که بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف (به

^۹ عبدالرحیم ابادری، تبار نامه حوزه و روحانیت، ص ۱۷.

^{۱۰} بهروز رشیدی، رسالت روحانیت از نگاه امام خمینی (ره)، ص ۱۴.

^{۱۱} سایت پرسمان دانشجویی؛ وابسته به نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری.

^{۱۲} عبدالله بخشی، اطلاعات و امنیت در کتاب و سنت، ص ۴۲.

لحاظ معنا و زبان شناختی) از امنیت ارائه شده است.^{۱۳} امنیت در لغت به معنای در امان بودن، در آرامش، آسودگی بودن از هرگونه تهدید و ترس، بی‌بیمی، آسایش، بی‌هراسی؛^{۱۴} اطمینان و سکون قلب است.^{۱۵} مفهوم امنیت از آغاز آفرینش، مورد توجه بشر بوده است؛ زیرا آسایش بی‌هراسی و مصونیت از خطر و ترس از نیازهای اصلی انسان است. واژه «امن» یعنی بی‌گزند و بی‌آسیب و دارای آرامش. امنیت یعنی بی‌گزندی و بی‌آسیبی یا حالتی که در آن گزند و خطر و آسیب راه ندارد و آرامش در آن برقرار است. ریشه امنیت در لغت از امن، استیمان، ایمان و ایمنی است که به مفهوم اطمینان و آرامش در برابر خوف، ترس و ناآرامی است. به عبارت دیگر، امنیت را به اطمینان و فقدان خوف تفسیر و تعریف نموده‌اند که تا حدود زیادی به واقعیت نزدیک و شامل دو بعدی ایجابی و سلبی در تعریف امنیت است.^{۱۶} بنابراین امنیت: «در لغت حالت فراغت از هر گونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند. در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود.^{۱۷}

۱-۴. امنیت ملی

آنچه که امروز در مباحث سیاسی، خصوصاً در مباحث سیاست خارجی، بیش‌تر مورد توجه است مفهوم امنیت ملی «National security» است نه فقط «امنیت» تن‌ها. امنیت ملی از مفاهیمی است که عمر چندانی در مباحث سیاسی ندارد. ریشه آن به انقلاب کبیر فرانسه بازمی‌گردد؛ زمانی که برای اولین بار و اژه‌های مانند «ملی» و «ملیت»، خلق شد دارای

---

۱۳. اصغر افتخاری، امنیت ملی: رهیافت‌ها و آثار، فصلنامه مطالعات رهبردی، پیش شماره دوم، تابستان ۱۳۷۷، ص ۲۷-۶۰.

۱۴. محمد معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ص ۳۵۴.

۱۵. لویس معلوف، فرهنگ المنجد، ترجمه محمد بندر ریگی، ص ۱۸.

۱۶. مرتضی خسروی، امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، ص ۲۰.

۱۷. داریوش آشوری، دانشنامه سیاسی، آشوری، ص ۳۸.

تعاریف و محدوده‌های خاصی شدند،^{۱۸} تا دهه ۱۳۸۰م، تعریف جامع از امنیت ملی ارائه نشد و به تدریج تعاریف‌های نسبتاً کامل صورت گرفت، امنیت ملی به دنبال تولد ملت - کشور مطرح شد و ریشه آن به قرن ۱۷م، بر می‌گردد. در آن زمان این مفهوم نوظهور با عنوان «بقای ملی» مطرح بود.^{۱۹}

برای امنیت ملی گر چند تعریف‌های فراوانی بیان شده و لی برای آن، همانند همه مفاهیم دیگر علوم اجتماعی نمی‌توان تعریف جامع و همه پسند ارائه کرد. براساس دایره‌المعارف علوم اجتماعی، امنیت ملی به توان یک ملت در حفظ ارزش‌های داخلی از تهدیدهای خارجی تعریف شده است.^{۲۰} در تعریف دیگر آمده است که: امنیت ملی به معنای دستیابی به شرایطی است که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی در امان باشد و در راه پیش‌برد امر توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه، فارغ از مداخله بیگانگان گام بردارد.^{۲۱} والتر لیمپن محقق و نویسنده آمریکایی، نخستین کسی است که مفهوم امنیت ملی را به روشنی تعریف کرد که: «یک ملت وقتی دارای امنیت است که در صورت اجتناب از جنگ بتواند ارزش‌های اساسی خود را حفظ کند و در صورت اقدام به جنگ، بتواند آن را به پیش‌برد».^{۲۲} تعریف فرهنگنامه‌ای و معروف و مشهور امنیت ملی چنین است: «مصونیت نسبی یا مطلق یک کشور از حمله مسلحانه یا خرابکارانه سیاسی یا اقتصادی احتمالی همراه با وارد کردن ضربه کاری مرگ‌بار در صورت مورد حمله قرار گرفتن. امنیت ملی بیان‌گر تمام مقاصد دفاعی کشور است، یعنی آمادگی برای مخاصمه به خاطر بازداشتن آن یا دوری گزیدن از

۱۸. سید حسین ولی پور زرومی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد «سیر تحول در مقوله و ملاحظات امنیت ج. ۱، ۱، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۶ ش، ص ۳۳.

۱۹. ابراهیم علی بخشی، الگوی طرح ریزی راهبردی نظامی و مدیریت امنیت ملی، ص ۱۸.

۲۰. محمدترابی، ساختار نظام بین‌المللی و امنیت ملی با تأکید بر جهان سوم، فصلنامه علمی پژوهشی علوم سیاسی، ۱۳۷۹، شماره ۹.

۲۱. جلیل روشندل، امنیت ملی و نظام بین‌المللی، ص ۱۳.

۲۲. علی محمدی، مقاله‌نگاهی به مفهوم امنیت در جهان امروز، روزنامه جام جم، مورخه ۱۳۸۱/۸/۳۰.

آن،... روحیه نیروهای نظامی، تعداد و هوشمندی دانشمندان، تکنولوژی، ویژگی‌های رهبران و شخصیت‌های سیاسی و نظامی، موقعیت ژئوپولیتیکی و قدرت اقتصادی کشور از جمله عوامل مؤثر در امنیت ملی است».^{۲۳}

چنان‌که ملاحظه می‌شود امنیت ملی در اصطلاح دارای معنای واحدی که جامع الافراد و مانع الاغیار باشد نیست. تعاریف گوناگونی که برای امنیت ملی بیان شده‌اند اشاره به برخی از مصادیق آن دارد؛ زیرا در تمام این تعاریف‌ها گوشه‌ای از مفهوم امنیت بیان شده که عبارت از نبود تهدید نظامی برای ملت یا توان نگهداری کشور از هجوم دشمنان و یا محافظت کشور در دفع تهدیدهای خارجی علیه حیات سیاسی و منافع ملی است. در این تعاریف‌ها برجسته نظامی امنیت تأکید شده و ابعاد دیگر امنیت لحاظ نشده است؛ از این‌رو، تعاریف‌های ذکر شده از جامعیت برخوردار نیستند و تمام ابعاد امنیت مانند امنیت در فرهنگ، علم، پژوهش، زیست محیطی، اندیشه، روان، دین، اخلاق و... در بر نمی‌گیرند. از سوی دیگر دست‌یابی به شرائطی که در تعاریف‌ها بیان شده است، به منزله ابزار و علت در پیدایش امنیت است و امنیت نتیجه و محصول آن شرائط است. تعریف امنیت باید تمام ابعاد آن را در بر بگیرد. البته تعدد ابعاد امنیت به ابهام این مفهوم دامن زده است. این تنوع و کثرت ابعاد مختلف امنیت باعث شده است تا امنیت معنای واحد و مشخصی نداشته باشد. به طور کلی می‌توان گفت: امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم خارجی نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورد.^{۲۴}

در امنیت ملی به دنبال رفع خطرات و ایجاد ایمنی برای ارزش‌های یک جامعه هستیم که در قالب یک ملت و در قلمروی یک حکومت زندگی می‌کنند و مرجع اصلی تأمین آن‌ها حکومت‌ها هستند. یکی از اصلی‌ترین چالش‌های سیاستگذاران حوزه امنیت ملی، تعریف و تبیین ارزش‌های ملی و البته اولویت بندی آن‌ها است؛ زیرا بحث در باره امنیت ملی بدون

---

^{۲۳}. علی آقابخشی، مینو افشاری راد، فرهنگ علوم سیاسی، ص ۴۴۳.

^{۲۴}. رابرت ماندل، چهره متغیر امنیت ملی، ص ۵۲.

مشخص شدن ارزش‌های ملی و اولویت بندی آن‌ها ممکن نیست. حکومت‌های مختلف، با توجه به فرهنگ و ایدئولوژی حاکم بر حکومت متبوع خود، ارزش‌های مختلفی را به‌عنوان ارزش‌های محوری خود انتخاب می‌کنند که بعضاً مثل بحث حفاظت از محیط زیست جهان شمول و در برخی موارد همانند ارزش‌های دینی و اعتقادی در تعارض با یکدیگرند. از این‌رو، امنیت ملی به معنای پاسداری از امنیت و ارزش‌های یک ملت است و این مفهوم ارتباط بسیار نزدیکی با اهداف و علائق ملل دارد.

۵-۱. امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی ایران

امنیت ملی نظام جمهوری اسلامی ایران در اندیشه بیانگذار و رهبری نظام اسلامی حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای مانند سایر مفاهیم و تعابیر مهم و محوری سیاسی در قلمرو آموزه‌های دینی، قابل تفسیر و تحلیل است که مجموعه عواملی مانند اعتقادات دینی، خدمتگزاری، عدالت طلبی، دشمن شناسی و مشارکت عمومی و... در پیدایش مؤلفه‌های امنیت ملی نقش بنیادین دارند؛ لذا امنیت ملی در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم و یک امر قدسی و ارزشی است. امام خمینی (ره) معتقد است که: «اسلام برای همه است و ما همه در تحت لوای اسلام ان شاءالله امیدوارم با رفاه و امنیت زندگی کنیم».^{۲۵} امام خامنه‌ای کلام جامع و راهبردی امام را چنین تبیین می‌نماید: «امام می‌دانست که اگر ما به اسلام متمسک شویم هم عزت دنیا و هم رفاه مادی، هم قدرت سیاسی، هم آسایش و هم امنیت عمومی برای مردم پدید خواهد آمد؛ لذا امام اسلامیت را به معنای حقیقی کلمه در بافت نظام اسلامی و این بنای مستحکم و شاخص گذاشت».^{۲۶}

از دیدگاه امام خامنه‌ای امنیت موهبتی الهی است که در کنار سایر نیازهای اساسی انسانی مانند نیاز به آب و غذا مطرح شده است. ایشان می‌گویند: «امنیت... برای زندگی مردم و یک جامعه، گاهی از نان شب واجب‌تر و مهم‌تر است. خداوند متعال در قرآن کریم در مقام ذکر نعمت‌های بزرگ خود به جامعه، می‌فرماید: «الذی اطعمهم من جوع و امنهم من

^{۲۵}. صحیفه امام، ج ۹، ص ۴۳۹.

^{۲۶}. بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام، ۱۴ / ۳ / ۱۳۸۰.

خوف^{۲۷} یعنی گرسنگی و نا امنی در مقابل امنیت و راحتی و رفاه قرار دارد؛ اینها دو عنصر مقابل و مهمند^{۲۸}. از آنجا که امنیت به عنوان یک موهبت الهی مطرح است پاسداری از امنیت نیز عبادت و امری معنوی است: «اگر دینداری و پابندی به اصول نباشد، پای امنیت هم به شدت می‌لنگد»^{۲۹}. بر این اساس تأمین امنیت یکی از وظایف اساسی نظام اسلامی است. ایشان تصریح می‌کند: «در نظام اسلامی، یک انسان فقط با پرشدن شکم خوشبخت نیست، باید زندگی مادی و رفاه و امنیت او تأمین باشد... همه انسانها باید از رفاه آسایش، امنیت زندگی کافی برای آسایش خیال خود برخوردار باشند»^{۳۰}. و ایجاد امنیت هم چون عبادت تلقی می‌شود. مقام معظم رهبری می‌گوید: «مدافعان از حریم امنیت کشور، ... باید بدانند که در حال عبادت هستند»^{۳۱}. لذا دولت اسلامی باید برای همه اقشار جامعه تأمین امنیت کند: «امنیت برای همه است. فرقی هم نمی‌کند که آن همه بی که ما می‌گوییم، جزو مخلصان دولت باشند یا نباشند. ولو آنهایی که مخلص دولت هم نیستند، باید امنیت داشته باشند»^{۳۲}. امنیت، به خصوص امنیت ملی از نعمت‌های بزرگ خداوند و مقدم بر سایر نیازمندی‌های بشر است. در باب اهمیت و جایگاه امنیت در اسلام همین بس که امنیت در روایتی در زمره یک از دو نعمتی قرار گرفته است که انسان قدر آن را نمی‌داند مگر این که به مصیبتی گرفتار شود. «النعمتان، مجهولتان الصحه و الامان»؛ دو نعمتند که قدرشان مجهول است: صحت، امنیت^{۳۳}. در این روایت، امنیت هم شامل امنیت جانی است و هم شامل امنیت مالی و فکری. اگر کشوری یا جامعه‌ای امنیت نداشته باشد مشکلات بسیاری خواهد داشت و در هیچ یک از موقعیت‌های خود رشد نخواهد داشت. از این رو، اسلام به امنیت بسیار اهمیت داده است.

۲۷. قریش / ۴.

۲۸. بیانات در دانشگاه علوم انتظامی، ۱۳۸۳ / ۷ / ۱۵.

۲۹. بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی، ۱۳۷۰ / ۱۱ / ۲.

۳۰. بیانات در دیدار زائرین و مجاوین حرم مطهر رضوی، ۱۳۷۰ / ۱ / ۲۹.

۳۱. بیانات در دیدار جمعی از کارگران و معلمان ۱۳۷۰ / ۰۲ / ۱۱ -

۳۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۷۶ / ۶ / ۲.

۳۳. بحار الأنوار ج ۷۸ ص ۱۷۰.

امام خامنه‌ای می‌گوید: «امنیت، نعمت بزرگی است. در قرآن هم راجع به امن و امنیت سخن رفته است. در هر جامعه‌ای، زمینه لازم برای پیشرفت‌های مادی و معنوی، امنیت است».^{۳۴}

۲. ابعاد امنیت ملی

رشد اقتصادی و تجارت بین‌الملل، رشد فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیدایش سلاح‌های جدید باعث گسترده‌تری مفهوم امنیت و خروج آن، از محدوده نظامی شده به طوری که معنای قدرت علاوه بر شکل نظامی آن شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ارتباطی گردیده است.^{۳۵} با توجه به این که در عمل امنیت ملی را ناظر بر تهدیدات موجود تعریف و تقسیم‌بندی می‌کنند توجه به گونه‌های مختلف تهدیدات در تقسیم‌بندی امنیت ملی ضروری است. تهدیدات امنیتی، گونه‌های زیادی دارد که هر روز ممکن است به گونه‌های دیگر تقسیم و تکثیر شود. به عنوان مثال می‌توان تهدیدها را به سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و منابع تقسیم کرد.^{۳۶} از طرف دیگر می‌توان ارزش‌های هر جامعه‌ای را به چند قسمت عمده تقسیم نموده و از یکدیگر جدا کرد، به تبعیت از این تقسیم‌بندی ارزش‌ها، امنیت ملی نیز به قسمت‌هایی جزئی‌تر تقسیم می‌گردد. به طور کلی پژوهشگران امنیت ملی را به نظامی، نرم افزاری، اقتصادی و محیطی تقسیم می‌کنند که سایر شاخه‌های امنیت ملی می‌تواند به صورت زیر مجموعه‌ای برای یکی از این ابعاد باشد.

۲-۱. امنیت اقتصادی

امنیت اقتصادی عبارت است از برقراری نظم بین عوامل اساسی همه مایحتاج معیشتی انسان، یعنی منابع اولیه، تولید، توزیع کار و درآمد اعضای جامعه، به طوری که نیازهای ضروری آن‌ها تأمین شود و آن‌ها از فقدان و یا حتی احتمال فقدان این ضروریات احساس خطر ننموده

^{۳۴}. بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان، ۱۰/۶/۱۳۷۸.

^{۳۵}. عبد الحمید سلمان خاکسار، در آمدی بر سیاستگذاری امنیت ملی، ص ۱۸.

^{۳۶}. احمدجهان بزرگی، امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مؤلفه‌ها)، ۱۳۸۸، ص ۲۹.

و آرامش و آسایش آن‌ها سلب نگردد.^{۳۷} اهمیت این بعد از امنیت به قدری زیاد است که امام علی (ع) بر قراری این نوع امنیت را در کوفه مایه مباهات خود می‌داند: «همه افراد کوفه اکنون دارای وضع خوبی هستند، حتی پایین‌ترین افراد هم نان گندم می‌خورند، خانه‌دارند و آب آشامیدنی خوب استفاده می‌کنند».^{۳۸} برخی متفکران عرصه امنیت ملی معتقدند امروزه بعد اقتصادی امنیت ملی اهمیت بیش‌تری نسبت به سایر ابعاد دارد و این اهمیت به صورت روز افزون در حال افزایش است. در گذشته اقتصادی از این نظر مهم بود که پشتوانه و یکی از مؤلفه‌های قدرت نظامی محسوب می‌شد اما رفته رفته با اهمیت یافتن رفاه در جامعه و تبدیل شدن آن به یکی از ارزش‌های حیاتی، اهمیت بعد اقتصادی امنیت ملی بسیار افزایش یافته است. به نظر می‌رسد در تفکر اسلامی، امنیت اقتصادی یعنی مردم در دارائی‌های خود امنیت داشته باشند و دولت به عنوان اصلی‌ترین منبع تأمین امنیت در تمامی سطوح، بامدارا و رعایت عدل و انصاف و با توجه به دیگر اخلاق پسندیده اسلامی، به اصلاح امور بپردازد و با فساد مقابله و مبارزه نماید. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز طبق اصل ۴۳ اهمیت ویژه‌ای بری این بعد امنیت در نظر گرفته شده است. با توجه به اهمیت بالای تهدیدات امنیتی در بعد اقتصادی و مشکلاتی که ایران در سالیان اخیر در این حوزه دچار شده است، مقام معظم رهبری نیز بارها با تأکید بر لزوم مقابله جدی با تهدیدات امنیت اقتصادی، با تأکید فراوان خود و ابلاغ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی سعی در نشان دادن اهمیت این حوزه برای مسئولین آحاد مردم داشته‌اند.

۲-۲. امنیت نظامی

با مرور به تاریخ به دست می‌آید که تاریخ زندگی بشریت با جنگ بر سر مسائل مختلف گره خورده است. هرچند در برهه‌هایی از تاریخ این امید در میان دانشمندان و متفکران به وجود آمده است که با توجه به پیشرفت‌های انسانی دوران خونریزی تمام شده است اما خیلی زود همه این امیدها به ناامیدی تبدیل شده است. به‌طور کلی مصونیت یک فرد، گروه و

^{۳۷}. مرتضی خسروی، امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، ص ۴۳.

^{۳۸}. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، ص ۳۶۸.

ملت از تعرض و تجاوز فیزیکی مسلحانه به حقوق مشروعش را امنیت نظامی می‌نامند.^{۳۹} امنیت نظامی قدیمی‌ترین بعد امنیت ملی است. در مقام بررسی بعد نظامی امنیت ملی، تأکید بر مسئله حفاظت مستقیم فیزیکی از قلمرو دولت و ساکنان آن فراتر رفته است. در مسئله دیدگاه ملی از امنیت نظامی، در حالی که توانایی جنگ کردن و پیروزی نظامی در آن، هنوز هم هدف محوری است ولی در بسیاری از کشورها، تأکید بر جنگ سنتی به سوی کشمکش غیر سنتی کم شدت معطوف شده است.^{۴۰} پژوهشگران این حوزه باید توجه داشته باشند که امنیت نظامی در فقه سیاسی شیعه با امنیت نظامی در سیاست غیر اسلامی تفاوت بسیار دارد. امنیت نظامی در دیدگاه شیعه به صورت جهاد دفاعی تبلور یافته که این جهاد با هدفی مقدس، امنیت را در میان ملت اسلامی عملی نماید.^{۴۱}

۳-۲. امنیت نرم افزاری

امنیت نرم افزاری به طور کلی شامل امنیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی یک جامعه است. از دیدگاه امام خامنه‌ای: «معنای امنیت اجتماعی این است که مردم در محیط کار و زندگی خود احساس خوف و تهدید و ناامنی نکنند. این مسأله، خیلی مهم است... امنیت موضوع مهمی است و نقش آن در زندگی اجتماعی، نقش بسیار بالایی است. آحاد ملت برای این که بتوانند در محیط کسب و کار و فعالیت اجتماعی و زندگی خصوصی، کار صحیح خود را انجام دهند و حتی به عبادت خدا با دل آرام و خاطر جمع مشغول باشند، محتاج امنیتند».^{۴۲} امنیت ملی نرم افزاری (در بعد ملی) عبارت است از مصونیت یک ملت از تعرض و تجاوز به حقوق سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مشروع. در قرآن واژه ایمان زیاد به کار رفته که یکی از کلمات هم خانواده با امنیت است، تأکید زیاد بر ایمان حکایت از این دارد که قرآن بالاترین

۳۹. احمدجهان بزرگی، امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مؤلفه‌ها)، ص ۹۱.

۴۰. رابرت ماندل، چهره متغیر امنیت ملی، ص ۷۲.

۴۱. مرتضی خسروی، امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، ص ۴۰-۴۱.

۴۲. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۲۹/۴/۱۳۷۳.

نقش و کارکرد خود را متوجه امنیت روحی، معنوی و فرهنگی آدمی نموده است.^{۴۳} شهید مطهری در مقام یک نظریه پرداز بزرگ اسلامی، یکی از جدی ترین خطرات برای کشور را عدم استقلال فرهنگی می داند. مقصود ایشان از تعبیر استقلال فرهنگی تکیه محض بر ایدئولوژی اسلام و پرهیز از التقاط در قالب تجدد گرایی است. ایشان معتقدند: که التقاط ما را به فنا خواهد کشید و التقاط یک خطر بزرگ برای انقلاب اسلامی و انقلابیون است. ایشان اضافه می کند که با وجود دست یابی به استقلال سیاسی و استقلال اقتصادی، اگر استقلال سیاسی محقق نشود، ناکام خواهیم ماند. اگر مکتب مستقل خودمان را ارائه نکنیم، انقلاب ما به نتیجه و ثمر نمی رسد. (چون) جذب مکتب های دیگر می شویم ولو این که رژیم را عوض کردیم استقلال سیاسی و استقلال اقتصادی به دست آوردیم، اما اگر به استقلال فرهنگی و به خصوص به استقلال مکتبی نرسیم، باخته ایم ... بنابراین ما باید نشان دهیم جهان بینی اسلامی نه با جهان بینی شرقی می سازد نه با جهان بینی غربی.^{۴۴}

۲-۴. امنیت محیطی امنیت ملی

از جمله ابعاد نوین امنیت، بعد زیست و شرایط اقلیمی هر کشور است. محیط زیست از آن جهت که تقویت بنیه های اقتصادی و سلامت جسمی و روانی هر کشور را فراهم می کند، عاملی تقویت کننده امنیت ملی است.^{۴۵} امنیت محیط زیست، به مفهوم وجود شرایطی است که امنیت نسبی مطلوبی را در برابر خطرها و تهدیدهای ناشی از فعل و انفعال های گهواره زمین، پدیده های جوی، آلودگی خاک، آب و هوا، آلودگی صوتی و اشاعه بیماری ها برای ادامه حیات سالم، ثمر بخش و با نشاط انسان، جانوران، گیاهان و به طور کلی تمامی موجودات زنده و عدم تخریب جامدات، فراهم می سازد. قرآن در بیان اهمیت برقراری این بعد از امنیت که در صورت سلطه ظالمان بر زمین از بین می رود، می فرماید: وقتی در زمین سلطه میابند در ایجاد فساد در زمین می کوشند و به این وسیله کشاورزی را از بین برده

^{۴۳}. مرتضی خسروی، امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، ص ۲۰.

^{۴۴}. مرتضی مطهری، جهان بینی توحیدی، ص ۱۶۷.

^{۴۵}. مرتضی خسروی، امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، ص ۶۴.

ونس‌ها را به هلاکت می‌رسانند.^{۴۶} برخلاف تصور عمومی، منابع اسلامی بسیار به این بعد پرداخته‌اند و قرآن و احادیث توصیه‌های زیاد برای حفاظت از محیط زندگی و منابع موجود نموده‌است. نظام‌های سیاسی با مطالعه دقیق ویژگی‌های زیست محیطی کشورهایشان و برنامه‌ریزی علمی در این راستا و رعایت استانداردهای حفظ محیط زیست، موجبات تقویت امنیت ملی و منطقه‌ای را فراهم خواهند ساخت.^{۴۷}

داعش خطر برای خاور میانه و امنیت ملی ایران

الف. نحوه شکل‌گیری داعش

گروهک تروریستی داعش (دولت اسلامی عراق و شام) که اندیشه سلفی جهادی دارد شاخه‌ای از سازمان القاعده است که پس از کشته شدن بن‌لادن در سال ۲۰۱۱ م، به گروه‌های فدرالی پراکنده تبدیل شد و هدف سازمان‌دهندگانش بازگرداندن «خلافت اسلامی و اجرای شریعت» بوده است.^{۴۸} ریشه داعش به سازمان «قاعده الجهاد فی بلاد الرافدین» باز می‌گردد که توسط ابومصعب زرقاوی، در سال ۲۰۰۴ م، تأسیس شد. در ژانویه سال ۲۰۰۶ م، سازمان «القاعده فی بلاد الرافدین» به سرکردگی زرقاوی با گروه‌های به اصطلاح جهادی و سلفی کوچک‌تر ادغام شد تا «مجلس شورای مجاهدین» را تشکیل دهد. پس از آن زرقاوی رهبر القاعده عراق باقی ماند، اما ابوعمر البغدادی ریاست مجلس شورای مجاهدین را برعهده گرفت.^{۴۹} پس از هلاکت زرقاوی در سال ۲۰۰۶ م، ابوحمزه مهاجر به‌عنوان رهبر این گروه تعیین شد. در اکثر آن سال نیز گروه دولت اسلامی عراق به رهبری ابوعمر البغدادی تشکیل شد. وی در سال ۲۰۱۰ م، همراه با «ابوحمزه المهاجر» دیگر رهبر بلند پایه سازمان، در حمله مشترک نیروی عراقی و آمریکایی جان باخت. پس از کشته شدن ابوعمر البغدادی، ابراهیم البدری

۴۶. بقره/ ۲۰۵.

۴۷. اخوان کاظمی، بهرام، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص ۲۳ - ۴۰.

۴۸. محمدعلی بصیری و دیگران، بسترهای شکل‌گیری و تداوم تروریسم در غرب آسیا، مطالعه مورد داعش در عراق و سوریه، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام؛ سال پنجم؛ ۱۳۹۵، شماره ۱۹، ص ۷۳ - ۵۲.

۴۹. عبدالغنی عماد، الحركات الاسلامیه فی الوطن العربی، الطبعة الاولى، ص ۲۵.

معروف به ابوبکر البغدادی به این سمت رسید.^{۵۰} ابوبکر البغدادی در نهم ژوئیه سال ۲۰۱۳ در پیامی صوتی از ادغام جبهه‌النصره با دولت اسلامی در عراق با عنوان دولت اسلامی در عراق و شام سخن گفت و از اینجا داستان داعش آغاز شد. در ۲۹ ژوئن ۲۰۱۴ متعاقب پیشرفت‌های سریعی که به دست آورد و سرزمین‌هایی که به سرعت تسخیر کرد، به همراه ضمیمه کردن موصل در ۱۰ ژوئن، داعش اعلام خلافت کرد. این گونه بود که داعش به عنوان مخوف‌ترین و قدرتمندترین گروه تروریستی در منطقه خاورمیانه ظهور کرد.

ب. تهدیدات داعش علیه نظام و امنیت ملی ایران

باتوجه به درهم تنیدگی مسائل ژئوپلیتیکی ایران و عراق، مطالعه تأثیر تشدید فعالیت جریان سلفی‌گری و فرآیند انجام آن در عراق، نشان می‌دهد این جریان پس از سال ۲۰۰۳ م، در تلاقی و هم‌پوشانی ارگانیک با مدارهای وسیع و قدرتمند سلفی‌گری در خارج قرار گرفت و با شدت و حجم بی‌سابقه‌ای، تمام ظرفیت ایدئولوژیکی خود را برای مهار کردن و تضعیف موقعیت ژئوپلیتیکی و ایدئولوژیکی جمهوری اسلامی ایران به کار بست. در این فرآیند مسائلی از قبیل «ژئوپلیتیک شیعه با محوریت ایران، منزلت ایدئولوژیکی و نرم افزار اصلی جمهوری اسلامی ایران و مناسبات جدید ایران و عراق، در معرض تهدیداتی با ماهیت نگرش‌های افراطی و ضد ایرانی و ضد شیعی قرار می‌گیرند که همه آن‌ها در چارچوب استراتژی واحدی ذیل سیاست تشدید منازعات فرقه‌ای در قالب شیعه و سنی و توسط جریان شاخص سلفی‌گری پیگیری می‌شود.^{۵۱} داعش ایران را به عنوان هسته اصلی و محوری شیعه مورد هدف قرارداد و اعتقاد داشت که باید به سمت هسته حرکت کرد. از نگاه داعش ایران شیعی به عنوان هسته اصلی مخالفان حکومت اسلامی مورد ادعای داعش به هر نحو ممکن باید مورد هدف قرار گیرد. احساس داعش بر این بود که ایران به لحاظ تأثیر بر منطقه مانع

---

^{۵۰} سیدعلی نجات، جریان شناسی سلفی‌های جهادی - تکفیری در بحران سوریه، گزارش خبری - تحلیلی بولتن نیوز،

۵ مرداد ۱۳۹۳، ص ۳.

^{۵۱} سیدباقر سیدنژاد، روند سلفی‌گری در عراق و تأثیر آن بر جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی دوره

۱۶، ۱۳۸۹، ص ۴۰.

عمده برای داعش است. داعش حمله به مقدسات و ارزش‌های شیعی در عراق را پیش زمینه مناسب برای ورود به اقدام بعدی علیه ایران می‌دانست. از این رو بخشی از سناریوی پیش‌روی این گروه، رسیدن به اهداف خود از طریق کشانیدن صحنه جنگ به سمت مرزهای ایران بود.^{۵۲} داعش به‌عنوان یکی از جدی‌ترین چالش‌های امنیت منطقه خاور میانه و بین‌الملل، اقدامات این گروه سلفی - تکفیری تأثیری مستقیم بر امنیت کشورهای منطقه خاور میانه داشت. از آنجا که ایران نیز یکی از کشورهای خاور میانه و در فاصله مکانی اندکی نسبت به ظهور پدیده داعش قرار داشت به دلایلی نظیر تهدید مستقیم مرزها و تمامیت ارضی ایران، توان اشاعه افکار افراطی در میان بخش‌هایی از جامعه ایران، جنگ علیه نظام سوریه و عراق به عنوان منطقه مانور استرژیک ایران و سرانجام، تضعیف ایران در برابر رقبای منطقه‌ای، تهدید علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رفت.

داعش تشیع را یکی از اهداف مشروع برای حمله خود می‌دانست و باتوجه به نقش بارز و حیاتی که تشیع در تعریف هویتی ایرانی دارد، می‌توان گفت تهدید این جریان تروریستی برای ایران، یک تهدید حیاتی بود. شاخص‌بندی تهدیدات امنیت ملی که از سوی داعش متوجه جمهوری اسلامی ایران بوده و هست، با ابعاد سیاسی، نظامی و اجتماعی امنیت ملی که در مکتب کپنهاک بحث می‌شود، مطابقت دارد و در ذیل بررسی می‌شود:^{۵۳}

^{۵۲}. مصطفی ساوه درودی، گروه تروریستی داعش، برآیند تنازعات و ناامنی‌های منطقه‌ای، فصلنامه علمی - پژوهشی

امنیت پژوهی، سال سیزدهم، شماره ۴۵، بهار ۱۳۹۳، ص ۱۰۴.

^{۵۳}. مؤسسه تحقیقاتی صلح کپنهاک^{۵۲} که مکتب کپنهاک یکی از شاخه‌های فکری آن است، توسط پارلمان دانمارک در سال ۱۹۸۵ م، تأسیس شد. نتایج پژوهش‌های درخشان این مکتب با عث شد که در ۱ ژوئن ۲۰۰۱ م، پادشاه دانمارک فرمان الحاق این مؤسسه را به وزارت امور خارجه صادر کند. هم اکنون مؤسسه تحقیقات صلح کپنهاک در زمینه امنیت بین‌المللی، بحران‌های منطقه‌ای، مسئله هویت، مهاجرت، پناهندگی، امنیت اجتماعی و مطالعات موردی فعالیت می‌کند.^{۵۲} آنچه به عنوان مکتب کپنهاک در مطالعات امنیتی، بیش‌تر معروف شده، از سوی این صاحب نظران مطرح نشده است بلکه اصطلاحی است که بیل مک سوئینی (BiIl Mc sweeney) برای معرفی آثار و نقطه نظرات باری بوزان (Barry Buzan)، ال ویور (Weaver AI) و دیگران در سال ۱۹۹۶ به کار برده است. از آن پس همه آثار مشابه با این شیوه تفکر در خصوص مطالعات امنیتی، با عنوان مکتب کپنهاک، مورد توجه صاحب نظران و پژوهشگران قرار گرفته

۱. **تهدیدات سرزمینی:** داعش تلاش کرد با تشدید اقدامات نظامی در عراق، دامنه جنگ را به سمت مرزهای ایران سوق دهد تا دغدغه ذهنی ایران را به حل تنش‌های احتمالی سیاسی و مذهبی در مناطق مرزی معطوف نماید.^{۵۴} با حضور داعش در عراق و اعلام تشکیل دولت اسلامی از سوی این گروه، فصل نوینی از تحركات تروریستی در تاریخ روابط بین‌الملل گشوده شد که نماد آن، گذار از الگوی سازمان القاعده به الگوی سازمان داعش بود. داعش و قبل از آن گروه القاعده عراق به رهبری ابومصعب الزرقاوی ایران را تهدید جدی کرده بود. سخنگوی داعش ابومحمد العدنانی در تهدید علیه ایران اظهار داشته بود که داعش می‌تواند و می‌خواهد که ایران را به باتلاقی از خون تبدیل کند. در این میان نوع تحركات داعش در عراق به ویژه در کردستان عراق و مرزهای غربی ایران به گونه‌ای بود که جمهوری اسلامی ایران را تحریک می‌کرد تا به طور مستقیم در عراق درگیر شود؛ اما جمهوری اسلامی ایران، با هوشیاری به موقع، نه تن‌ها درگیر جنگ تمام عیار با داعش نشد، بلکه مانع از آن شد که این گروه بتواند حوزه امنیت داخلی ایران را ناامن نماید.

در تابستان ۱۳۹۳ نیروهای داعش در حالی که به پیشروی‌های خود ادامه می‌دادند، توانستند دو شهر کوچک در استان دیاله به نام‌های «السعديه» و «جلولاء» در شرق عراق را به تصرف خود در آورند. این دو شهر در نزدیکی مرز عراق با ایران یعنی مرز خانقین (مرز خسروی در استان کرمانشاه) قرار دارند. حرکت داعش در عراق بزرگ‌ترین خطر امنیتی ملی برای ایران در چند دهه اخیر بوده است. داعش دارای چند هدف بود؛ بزرگ‌ترین هدف داعش شکستن استرژژی هلالی شیعی و ایجاد یک منطقه و حتی کشور سنی نشین در مرکز این هلال شیعی و فاصله انداختن بین ایران و جنوب عراق با سوریه و اسرائیل بود که ناکام شد؛ یکی از هدف‌های دیگری داعش رسیدن به مرز ایران و قطع ارتباط کردستان عراق با شیعیان جنوب بود. نزدیک شدن این گروه تروریستی به مرزهای ایران، پیامدهای جدی امنیتی در پی داشت.

است.

^{۵۴} مصطفی ساوه درودی، گروه تروریستی داعش، برآیند تنازعات و ناامنی‌های منطقه‌ای، فصلنامه علمی — پژوهشی امنیت پژوهی، سال سیزدهم، شماره ۴۵، بهار ۱۳۹۳، ص ۱۰۴.

به ویژه در صورت دستیابی این گروه به سلاح‌های میانبرد ابعاد جدی‌تری پیدا می‌کرد.^{۵۵}

۱-۱. انجام عملیات تروریستی: تلاش داعش جهت تصرف و سقوط دولت عراق با نا امن کردن مرزها و فراهم کردن زمینه قاچاق تسلیحاتی نظامی به داخل ایران و نیز پیش‌تیبانی و اعزام گروه‌های تروریستی، چالش بزرگی بود. انگیزه و تلاش رهبران داعش برای انجام عملیات‌های تروریستی در ایران از اعلامیه‌های صادرشده از طرف آن‌ها قابل فهم است. مهم‌ترین اقدام در این زمینه در آذرماه ۱۳۹۴ اتفاق افتاد که چهار عروسک بمب گذاری شده توسط زائران کربلا به ایران وارد کرده بود که با آگاهی دستگاه‌های امنیتی این توطئه شناسایی و خنثی شد.^{۵۶} حملات خرداد ماه ۱۳۹۶ تهران توسط گروهک تروریستی داعش و حملات تروریستی به ساختمان مجلس شورای اسلامی و حرم امام خمینی (ره) در ۱۷ خردادماه ۱۳۹۶ (۷ ژوئن ۲۰۱۷ م) در تهران اشاره دارد که در نتیجه آن ۷ نفر شهید شدند و ۵ مهاجم نیز کشته و حدود ۵۲ نفر زخمی شدند. این حملات حدود ساعت ۳:۰۰ تا ۱۰ باحمله به ساختمان مجلس آغاز شد. گروه دوم حدود ساعت ۴:۰۰ تا ۱۰ وارد حرم امام شدند. این حملات نخستین حمله داعش در خاک ایران بود و اولین حمله تروریستی در تهران در بیش از یک دهه و نخستین حمله بزرگ در ایران از زمان بمب گذاری ۱۳۸۹ در زاهدان محسوب می‌شود. در این عملیات نیروهای سپاه، ناجا و نیروهای امنیتی به مقابله با افراد مسلح که عضو داعش بودند، پرداختند. در فاصله چند روز بعد از این اقدام تروریستی سپاه پاسداران برای انتقام این حملات در ۱۹ ژوئن ۲۰۱۷ مواضع داعش در استان دیرالزور، واقع در شرق سوریه را هدف حمله موشکی قرارداد.^{۵۷}

۲. ایجاد خلافت اسلامی: یکی از اهداف مهم داعش، ایجاد نظام سیاسی مورد نظر خودش بود که از آن با عنوان امارت اسلامی یاد می‌کند. پیش شرط تشکیل چنین واحد

^{۵۵}. ذوالفقاری، سایت بنیاد صبح قریب، ۱۳۹۳.

^{۵۶}. سایت باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۳۹۴.

^{۵۷}. سایت اینترنتی شبکه خبر، ۱۳۹۶.

سیاسی، نابودی دولت‌های مستقر در جهان اسلام به ویژه خاورمیانه بود.^{۵۸} هدف اعلام شده داعش بازسازی خلافت باخلیفه‌ای است که عموماً باید جانشین حضرت محمد(ص) باشد.^{۵۹} با توجه به این که داعش به مرزهای سیاسی، اعتقادی ندارد، بنابراین گفتمان و عملکرد آن علاوه بر تهدیدهای منطقه‌ای و بین‌المللی، به طور خاص تهدیدی جدی برای امنیت ملی و منافع جمهوری اسلامی ایران بود.

۴. تهدید امنیت سیاسی: پیروان مکتب کپنهاگ که توجه خاصی به این حوزه امنیتی دارند، تهدیدهای سیاسی را به طور عمده متوجه مشروعیت و حاکمیت دولت می‌دانند. امنیت سیاسی در باره ثبات سازمان یافته نظم اجتماعی است. مکتب کپنهاگ مهم‌ترین تهدید و آسیب - پذیری را متوجه حاکمیت دولت می‌داند. در حوزه امنیت سیاسی شاید برجسته‌ترین ابعاد امنیت سیاسی، بحث حاکمیت و نهادهای برآمده از آن می‌باشد.^{۶۰} از آن جا که حاکمیت دولت متشکل از سه مؤلفه ایده، پایه‌ای فیزیکی و نهادست، ضرورتاً تهدید این سه مؤلفه آسیب‌پذیری حاکمیت و فلسفه وجودی دولت را به دنبال دارد. بر این مبنا مهم‌ترین تهدیدات امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران بدین گونه مطرح می‌شود که یکی از اهداف حمله داعش بر عراق، تلاش برای تجزیه عراق بوده است.^{۶۱} اگر عراق تجزیه می‌شد پیامدهای مختلف ژئوپلتیکی و امنیتی برای ایران داشت؛ زیرا استقلال کردستان عراق به معنای تثبیت و نهادینه کردن هارتلند و عمق استراتژیک برای اقلیت تجزیه طلبان ایرانی می‌شد. تشکیل کشور مستقل کردستان یعنی این که ایران همیشه یک همسایه مزاحم داشته باشد و بخش اعظم توان امنیتی خود را جهت بازدارندگی این همسایه باید صرف کند. در واقع کردستان

---

^{۵۸}.ناصرپورحسن، آثاربحران سوریه بر مسئله فلسطین، مجله مطالعات فلسطین، ۱۳۹۱، شماره ۱۸، ص ۲۶.

^{۵۹}. شیخ احمد بخشی ودیگران، بررسی ایدئولوژی گروه تکفیری - وهابی دولت اسلامی عراق و شام(داعش) فصلنامه علوم سیاسی، سال شانزدهم، ۱۳۹۳، شماره ۶۴، صص ۱۵۳-۱۳۳.

^{۶۰}. یاسر اسماعیل زاده امامقلی ودیگران، داعش و امنیت ملی ایران باتکیه بر مکتب کپنهاگ، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم، ۱۳۹۵، شماره ۱۸، صص ۱۴۳-۱۲۴.

^{۶۱}. سید محمد هوشی سادات، داعش میراث سیاسی غربی - عربی، تص ۴۳.

مستقل، به یک تهدید وجودی برای ایران تبدیل می‌گشت. از سوی دیگر گروه داعش موجب حضور آمریکا در منطقه خاور میانه به بهانه مبارزه با این گروه می‌شد. آمریکا که دشمن درجه یک ایران است حضورش در منطقه موجب گسترش ناامنی در ابعاد مختلف در کل منطقه و به خصوص در ایران می‌گردید.

۴. تهدید امنیت اجتماعی: طبق دیدگاه مکتب کپنهاگ مفهوم سازمان‌دهنده امنیت اجتماعی هویت است. امنیت اجتماعی ناظر بر جمع‌ها و هویت آن‌هاست. تغییر هویت می‌تواند منجر به نوعی جدایی طلبی گردد که جدایی طلبان را به سوی هویت‌های فراخ‌تر می‌کشاند. فرهنگ، هویت مذهبی و قومی و رسوم، همگی موضوعات امنیت اجتماعی هستند که دولت‌ها باید در رابطه با حفظ امنیت ملی به این مؤلفه‌ها توجه کنند. بنابراین، تضعیف وحدت ملی و تشدید اختلافات قومیتی در ایران یکی از تهدیدهای امنیت اجتماعی است که باید بررسی شود. در هر صورت باید توجه کرد که مشکل اصلی تهدیدات اجتماعی از لحاظ امنیت ملی این است که اغلب آن‌ها در داخل ایران واقع شده‌اند. از آنجایی که اصولاً امنیت اجتماعی به الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، هویت مذهبی و قومی و رسوم مربوط است، این ارزش‌ها اغلب در داخل ایران مورد تهدید قرار می‌گیرند.^{۶۲} در این راستا، یکی از پیامدهای حضور داعش در عراق برای ایران گسترش ناامنی، افراط‌گرایی و تنش‌های مذهبی در عراق و سرایت آن به ایران بود که تنش‌ها و تهدیدات جدی را در داخل ایران به وجود می‌آورد.

در حوزه تهدید اجتماعی توسط داعش، به نظر می‌رسد که یکی از مهم‌ترین مسئله‌ها، بحث درگیری بین شیعه و سنی بود. به نظر داعش «شیعیان حتی مسلمان هم نیستند» و بنابراین، کشتار شیعیان را براساس اعتقادات‌شان مشروع می‌دانند.^{۶۳} بنابراین، این خطر وجودداشت که

^{۶۲} یاسر اسماعیل زاده امامقلی و دیگران، داعش و امنیت ملی ایران باتکیه بر مکتب کپنهاگ، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم ۱۳۹۵، شماره ۱۸، ص ۱۳۵.

^{۶۳} همان.

داعش بتواند با تبلیغات وسیع خود حساسیت اهل تسنن ساکن در ایران را علیه شیعیان تحریک کند. هم‌چنین تجزیه عراق و در نتیجه تسلط داعش به عنوان تهدیدی به تمامیت ارضی ایران و یک پارچگی سرزمینی آن محسوب می‌شد که در بلند مدت باعث ایجاد روندهای و اگرایانه در ایران می‌گشت. هم‌چنین نگاهی سطحی به دورنمای آسیب‌های نرم افزاری ناشی از تحرکات وهابیون در ایران می‌توانست این فرقه را به گروه فشار یا ابزار جاسوسی برخی کشورهای منطقه تبدیل کند.^{۶۴} یکی از اهداف آن‌ها نفوذ بر مدارس مذهبی اهل سنت، به‌ویژه در استان‌های مرزی جهت ترویج عقاید ضد شیعی است. افزایش پتانسیل شکل‌گیری گروه‌های تروریستی ضد شیعی نزدیک به سلفی‌گری و تضعیف وحدت ملی نیز می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. با توجه به نقش مذهب به عنوان یکی از رشته‌های وحدت ملی، رشد جریان‌های سلفی‌گری می‌تواند وحدت ملی ایرانیان را مورد خدشه قرار دهد. یکی دیگر از تهدیدات راهبردی رخنه سلفی‌گری این است که می‌تواند پتانسیل وقوع برخی تنش‌های فرقه‌ای را در استان‌های سنی‌نشین غربی و جنوب غربی جمهوری اسلامی مانند کردستان و خوزستان به وجود آورد.^{۶۴}

بنابراین داعش خطر بزرگ و جدی برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. خصومت و دشمنی گروه‌های سلفی و تروریستی با ایران و به‌طور کلی شیعیان، امری تازه نبود و نیست. گروه تروریستی داعش در عموم بیانیه‌های خود از ایرانی‌ها به‌عنوان «رافضی‌ها»، «صفوی‌ها»، «مجوس» و غیره یاد می‌کرد. به‌طور کلی جمهوری اسلامی ایران از یک سو به دلیل اختلافات ایدئولوژیک و از سوی دیگر حمایت از دولت‌های عراق و سوریه یکی از مهم‌ترین دشمنان گروه تروریستی داعش به‌شمار می‌آمد. دلیل دیگر دشمنی داعش با ایران، حضور ایران در

---

^{۶۴}. علیرضا طحامنش و دیگران، سلفی‌گری در عراق جدید و تأثیر آن بر مباحث قومی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت پژوهی، سال یازدهم، ۱۳۹۱، شماره ۳۷، ص ۱۸۶.

خط مقدم مبارزه با تروریسم و حمایت از دولت‌های عراق و سوریه بوده است. ورود به موقع جمهوری اسلامی ایران به موضوع و حضور نظامی، اطلاعاتی و امنیتی ایران در کمک به ارتش عراق و سوریه یکی از موانع اساسی در پیش‌روی و گسترش داعش در این دو کشور و به‌طور کلی منطقه شد. داعش عامل اصلی شکست‌های خود در عراق و سوریه را ایران می‌داند؛ از این‌رو، خواهان انتقام‌گیری از ایران است.^{۶۵}

۳. شهدای روحانی مدافع حرم و امنیت ملی

۳-۱. نقش روحانیون در مبارزه با داعش و امنیت ملی

با توجه به تهدیدهای داعش نسبت به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و تضادهای هویتی ایران و داعش و هم‌چنین عمق فجایی که این گروه تروریسم در عراق و سوریه به بار آورد، جمهوری اسلامی ایران بادرک این خطر و آگاهی از اهداف و نیت‌های پلید این گروه نسبت به منطقه خاور میانه و ایران، وارد میدان مبارزه با داعش در خارج از مرزهای جغرافیای خود شد. در مبارزه ایران با داعش، عوامل و متغیرهای مختلفی ممکن است تاثیرگذار بوده باشد ولی نقش یک عامل پررنگ‌تر است و آن ملاحظات مربوط به امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فارغ از سایر ملاحظات سیاسی، دینی و مذهبی بوده است که ایران در مقابل داعش در خارج از مرزهای جغرافیای خود باید مبارزه کند و نگذارد دشمن نزدیک مرزهای ایران شود و امنیت ایران را به خطر اندازد. امام خامنه‌ای می‌گوید: «حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) فرمود که «فَوَاللَّهِ مَا عَزَى قَوْمٌ قَطُّ فِي عُقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا ذُلُّوا». نباید منتظر ماند که دشمن بیاید داخل خانه آدم، بعد آدم به فکر دفاع از او و خانه بیفتد. دشمن را باید در مرزهای خودش سرکوب کرد. افتخار جمهوری اسلامی، امروز این است که ما در مجاورت مرزهای رژیم صهیونیستی و بالاسر آن‌ها نیروهای حزب الله یا نیروهای مقاومت یا نیروهای امل را داریم.»^{۶۶} مقام معظم رهبری در دیدار خانواده‌های شهدای هفتم تیر و جمعی از خانواده‌های

^{۶۵}. پایگاه اطلاع‌رسانی دبیرخانه شورای برنامه‌ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت، ۷/ ۱۱/ ۱۳۹۷.

^{۶۶}. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۱/ ۹/ ۱۳۹۵.

شهدای مدافع حرم تصریح می کند که قضیه داعش و تروریست‌های تکفیری برای شکست ایران است. «این قضیه داعش و این قضیه‌ی تروریست‌های تکفیری ... در واقع درست کرده اند برای اینکه جمهوری اسلامی را شکست بدهند؛ عراق مقدمه بود، شام مقدمه بود؛ مقدمه این بود که بتوانند اینجا را تحت تأثیر قرار بدهند؛ قدرت اینجا موجب شد که اینجا در آنجا هم زمین گیر شدند؛ و آلا آنها هدفشان این بود. این کسی که از اینجا بلند می شود، می رود در عراق یا در سوریه به عنوان دفاع از حریم اهل بیت در مقابل این تکفیری‌ها می ایستد، در واقع دارد از شهرهای خودش دفاع می کند. البتّه نیت آنها خدا است، [اما] واقع قضیه این است؛ این دفاع از ایران است».^{۶۷}

البته دفاع از ارزش‌های دینی، اعتقادی و حرم امامان معصوم (ع) در عراق و سوریه برای همه شیعیان جهان مورد اهمیت است که شیعیان افغانستان، پاکستان، لبنان، ایران، عراق و ... و بسیاری از روحانیون حوزه علمیه و غیر روحانی آماده دفاع از ارزش‌ها و باورهای دینی و اعتقادی شدند و عاشقانه به کاروان جهاد مقدس علیه این گروه دهشت افکن پیوستند و از مرزهای اعتقادی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دفاع کردند. امام خامنه‌ای می گوید: «امروز مسئله شهدای دفاع از حریم اهل بیت مطرح است؛ این از آن ماجراهای عجیب تاریخ است. ما در دوران جنگ جوان‌ها را تشویق می کردیم به اینکه بروید به میدان جنگ، اجابت می کردند و می رفتند؛ امام یک سخنرانی می کردند، خیل جوان‌ها راه می افتادند می رفتند [اما] امروز ما چنین تشویقی نمی کنیم، درعین حال این انگیزه چقدر قوی است، این ایمان چقدر شفاف است که این جوان از ایران، از افغانستان، از کشورهای دیگر راه می افتد، بلند می شود از همسر جوانش، از کودک خردسالش، از زندگی راحتش می گذرد، می رود در یک کشور غریب، در یک خاک غریب، در راه خدا مجاهدت می کند و به شهادت می رسد».^{۶۸}

به گواهی تاریخ از آغاز غیبت کبری تاکنون عالمان شیعه نقش رهبری و هدایت‌گری در

---

^{۶۷}. بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای هفتم تیر و جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۱۳۹۵/۴/۵.

^{۶۸}. همان.

قیام‌ها و جنبش‌های ضدی استبدادی داشته و تا پای جان ایستاده اند مانند نقش میرزا کوچک خان (به عنوان یک طلبه علوم دینی) در نهضت جنگل، شیخ محمد خیابانی در قیام تبریز، میرزای شیرازی در نهضت تحریم تنباکو، آیت الله کاشانی در نهضت ملی شدن صنعت نفت، شهید آیت الله سید حسن مدرس در مبارزه طولانی مدت علیه رضاخان و .... و نقش حضرت امام خمینی (ره) در انقلاب اسلامی ایران و در دوران دفاع مقدس و حضور علما و حتی مراجع تقلید در خطوط نبرد و در کنار رزمندگان، ثابت کرد که در همه صحنه‌ها و لحظه‌ها در کنار اقدار مختلف ملت هستند رئیس جمهور وقت (حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (دام ظلّه العالی)) در جبهه‌ها، با وجود مشغله فراوان و نیز حضور فرزندان طلبه ایشان به طور گمنام، حضور آیت الله العظمی بهاء الدینی در قرارگاه عملیاتی والفجر مقدماتی، حضور آیت الله میرزا جواد آقا تهرانی (با سن هشتاد سال و در حالی که پشتشان خمیده بود و تقریباً به حالت رکوع قدم برمی‌داشت و عصا به دست می‌گرفت)، شهید آیت الله سید اسدالله مدنی که اولین شهید محراب در جبهه‌های ایلام، کرمانشاه و اهواز بارها حضور پیدا کردند.^{۶۹}

حضرت امام در پیامی به ملت ایران درباره مرارت‌ها و سختی‌هایی که در طول تاریخ بر روحانیت وارد شده است، می‌فرماید: «روحانیون مبارز و متعهد به اسلام در طول تاریخ و در سخت‌ترین شرایط، همواره با دلی پر از امید و قلبی سرشار از عشق و محبت، به تعلیم و تربیت و هدایت نسل‌ها همت گماشته‌اند و همیشه پیشتاز و سپر بلای مردم بوده‌اند؛ بر بالای دار رفته‌اند و محرومیت‌ها چشیده‌اند؛ زندان‌ها رفته‌اند و اسارت‌ها و تبعیدها دیده‌اند؛ و بالاتر از همه، آماج طعن‌ها و تهمت‌ها بوده‌اند؛ و در شرایطی که بسیاری از روشن‌فکران در مبارزه با طاغوت به یأس و ناامیدی رسیده بودند، روح امید و حیات را به مردم برگرداندند و از حیثیت و اعتبار واقعی مردم دفاع نموده‌اند و هم‌اکنون نیز در هر سنگری، از خطوط مقدم جبهه گرفته تا مواضع دیگر، در کنار مردمند و در هر حادثه غم‌بار و مصیبت‌آفرینی، شهدای

به نقل از: عوامل فرهنگی و معنوی دفاع مقدس، ص ۸۰. <https://hawzah.net/fa/Magazine/View>

سایت . ۶۹

بزرگواری را تقدیم نموده‌اند».^{۷۰}

امروزه نیز روحانیت به عنوان هادیان جامعه و پاسداران سنگرهای ایدئولوژی و ارزش‌ها الهی و انسانی، نقش مهم و بنیادین در بیدارگری، جریان‌شناسی سلفی و تکفیری - تروریسم و اقتدار و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته است. عالمان شیعه و روحانیون مدافع حرم به لحاظ آشنای با مبانی فکری و اعتقادی داعش، نقش مهم فرهنگی به عنوان مبلغان دینی در جامعه و همچنین باحضور در میدان جنک به عنوان رزمنده در کنار جهادگران در مبارزه با داعش داشته‌اند و بسیاری از روحانیون در کنار رزمندگان مدافع حرم در خط مقدم جنک به شهادت رسیده‌اند و از مرزهای اعتقادی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دفاع کردند. معاون تبلیغ حوزه علمیه^{۷۱} در یک نشست خبری تشریح برنامه‌های بزرگداشت شهید حججی و روحانیون شهید مدافع حرم با عنوان «سرداران بی‌سر» اظهار داشت: «شهادت روحانی در مقایسه با اقشار اجتماعی دیگر و نسبت به تعداد افراد مشمول این صنف بیشتر هستند و خانواده شهید روحانی نیز ۵ برابر میانگین کشور شهید داشته‌اند اظهار کرد: بیش از ۴۰ شهید روحانی مدافع حرم داشته‌ایم که با وجود حضور مستشاری ما این تعداد بسیار قابل توجه است... متقاضی برای حضور در سوریه و جبهه مقاومت برای مقابله تکفیر در حوزه علمی بسیار زیاد است و افراد مشتاق در بین طلاب زیاد هستند».^{۷۲}

---

^{۷۰}. امام خمینی، صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۹۷.

^{۷۱}. حجت‌الاسلام والمسلمین محمدحسن نبوی.

^{۷۲}. سایت: iqna.ir مورخه ۱۳۹۷/۱۱/۹.

۲-۳. شهدای روحانی مدافع حرم پاسداران امنیت ملی

همه مدافعان حرم به خصوص روحانیونی که در میدان جنگ با داعش حضور داشته است، مدافعان مرزهای اعتقادی و امنیت ملی ایران اسلامی هستند که در کشوری دیگر از کیان ایران اسلامی پاسداری کردند. همان گونه که رهبر معظم انقلاب اسلامی در بیانات خود و در تجلیل از مقام شهدای مدافع حرم فرمودند: «اینها رفتند با دشمنی مبارزه کردند که اگر این‌ها مبارزه نمی‌کردند این دشمن می‌آمد داخل کشور... اگر جلوی او گرفته نمی‌شد ما باید اینجا در کرمانشاه و همدان و بقیه استان‌ها با این‌ها می‌جنگیدیم و جلوی این‌ها را می‌گرفتیم. در واقع این شهدای عزیز ما جان خودشان را در راه دفاع از کشور، ملت، دین و انقلاب اسلامی فدا کردند».^{۷۳} امام خامنه‌ای تصریح می‌کند که: «شهدای دفاع از حرم اگر نبودند، ما باید حالا با عناصر فتنه‌گر خبیث دشمن اهل بیت و دشمن مردم شیعه، در شهرهای ایران می‌جنگیدیم... در عراق که بودند، این‌ها در یک منطقه‌ای بودند و سعی می‌کردند خودشان را بکشاند به سمت منطقه مرزی با جمهوری اسلامی و خودشان را برسانند به مناطق شرقی‌شان که همسایه جمهوری اسلامی است؛ سعی می‌کردند بیایند به این استان‌هایی که با ما هم‌مرزند؛ جلوی‌شان گرفته شد، بهشان تودهنی زده شد، تارومار شدند، پدرشان در آمد، حالا [هم] که دارند بکلی ازاله می‌شوند، جارو می‌شوند. در سوریه هم همین جور؛ اگر این کاری را که سرداران با ارزش ما انجام دادند انجام نمی‌دادند، عزیزمان، حالا باید در همین دوروبر و اطراف با این‌ها می‌جنگیدیم؛ باید در همین خیابان‌های خودمان و شهرهای خودمان با این‌ها مبارزه می‌کردیم. بخش مهمی از این امنیتی که امروز شما دارید، مربوط به همین مدافعان حرم است».^{۷۴}

علی شمخانی نماینده مقام معظم رهبری و دبیر شورای عالی امنیت ملی، در همایش یادواره شهدای مسجد امام حسین (ع)، ایثارگران و شهدا را عنصر قدرت ساز و حافظ و پشتیبان امنیت ملی ایران و سنگربانان در برابر نفوذ دشمنان به مرزهای فرهنگی، اعتقادی و اجتماعی

^{۷۳}. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای مدافع حرم، ۵ / ۱۱ / ۱۳۹۴.

^{۷۴}. بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای مرزبان و مدافع حرم؛ ۲۸ خرداد ۱۳۹۶.

دانست.^{۷۵} رئیس مجلس شورای اسلامی آقای دکتر علی لاریجانی بر این باور است که: خون شهدا و حضور مدافعان حرم، ایران را با وجود حضور دشمنان در اطراف این کشور به ویژه جریان‌های تروریستی و تکفیری موجود در منطقه امن کرده است.^{۷۶} تولیت آستان قدس رضوی حجت الاسلام والمسلمین رئیسی مجاهدت جوانان مدافع حرم را یکی از دلایل امنیت ایران می‌داند و می‌گوید: مدافعان حرم، محافظان حریم آل الله و امنیت ملی کشور هستند. اگر جانفشانی‌های آنان نبود، امروز ما این امنیت ملی را نداشتیم. باید روحیه مجاهدت تقویت و رزمندگان مدافع حرم گرامی داشته شوند. هر سخن، نوشته و عملی که موجب تضعیف آن‌ها شود به امنیت ملی ضربه وارد کرده است.^{۷۷} سرهنگ غلامرضا حاجتی معاون هماهنگی کننده سپاه ولیعصر (عج) خوزستان در گفت و گو با خبرنگار ایرنا می‌گوید: نقش شهدای مدافع حرم در برقراری امنیت در سوریه و عراق بی بدیل است و اکنون امنیت پایدار مرزهای ایران را مدیون خون این شهدای والا مقام هستیم.^{۷۸}

همه شهدای مدافع حرم به خصوص شهدای روحانی مدافع حرم که به عنوان مبلغ دینی عملاً در سنگر رزم در کنار مجاهدان قرار گرفتند و درس‌های از خود گذری و جان فشانی را عملاً نشان دادند و جوانان را تشویق به مبارزه کردند و روحیه رزمندگان را با توسل به اهلیت (ع) و توکل به خدا تلطیف و تقویت کردند و مسایل شرعی جنگ و جهاد را برای رزمندگان بیان کردند، مسلماً پاداش فراوانی نزد خدا و نقش مهم در حفظ امنیت ملی ایران دارند. حضور روحانی و طلبه در میدان جنگ و جهاد در کنار رزمندگان و فرماندهان موجب آفرینش حماسه، تقویت روحیه رزمی، شجاعت، شهادت طلبی و ایثار است. فرمانده قوی، آرام و شاداب، در مواقع حساس می‌تواند تصمیم مناسب بگیرد و از نیرو و امکانات به گونه‌ای شایسته

---

^{۷۵} سایت: dolat.ir/detail/ مورخه ۱۳۹۷/۱۱/۹

^{۷۶} سایت: <https://fa.alalam.ir/news> مورخه ۱۳۹۷/۱۱/۸

^{۷۷} سایت: www.borna.news مورخه ۱۳۹۷/۱۱/۸

^{۷۸} سایت: www.irna.ir/fa/News مورخه ۱۳۹۷/۱۱/۸

استفاده کند. سرباز با روحیه قوی و برخوردار از آرامش نیز می‌تواند از ابزار و وسایل جنگی به‌طور صحیح و به موقع سود جسته، ضربات کاری بر دشمن وارد سازد. اما فرمانده فاقد روحیه، هنگام رویارویی با خطر، تدبیر و دقت کافی در طرح‌ریزی و اجرای برنامه‌ها را نخواهد داشت و رزمنده بی‌روحیه نیز بر اثر هراس و وحشت، تنها در پی حفظ جان خود است و قادر به استفاده از سلاح و امکانات به‌طور کامل نیست. در جنگ با داعش روحانیون، تأثیر عمیقی در تقویت روحیه رزمی رزمندگان در مقاطع حساس جنگ داشتند. نقش اساسی روحانیت در این مرحله، نگهبانی از دل‌ها بوده تا قلب‌ها را استوار بدارند و بر اطمینان و قوت‌گام‌ها بیفزایند و ایمان رزمندگان را راسخ‌تر سازند.

نتیجه

به گواهی تاریخ عالمان شیعه به عنوان هادیان جامعه و پاسداران سنگرهای ایدئولوژی و ارزش‌های دینی، نقش مهم در بیدارگری، هدایت جامعه و مبارزات ضدی استبدادی داشته است. همه شهدای مدافع حرم به خصوص شهدای روحانی مدافع حرم، نقش مهم در اقتدار و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران داشته‌اند. از نگاه داعش ایران هسته اصلی و محور شیعیان جهان است و باید مورد هدف قرار بگیرد و ناامن شود. احساس داعش بر این بود که ایران به لحاظ تأثیر بر منطقه مانع عمده داعش است. داعش از جدی‌ترین چالش‌های امنیت منطقه خاور میانه و بین‌الملل، بود که امنیت کشورهای منطقه خاور میانه از جمله مرزها و تمامیت ارضی ایران را تهدید می‌کرد. جنگ علیه نظام سوریه و عراق به عنوان منطقه مانور استراتژیک ایران و سرانجام، تضعیف ایران در برابر رقبای منطقه‌ای، تهدید علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران بود. داعش تشیع را یکی از اهداف مشروع برای تجاوز می‌دانست و با توجه به نقش بارز و حیاتی که تشیع در تعریف هویتی ایرانی دارد، تهدید داعش برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، یک تهدید جدی بود. شاخص‌بندی تهدیدات امنیت ملی که از سوی داعش متوجه جمهوری اسلامی ایران بود، با ابعاد سیاسی، نظامی و اجتماعی امنیت ملی که در مکتب کپنهاک بحث می‌شود، مطابقت دارد. سخنگوی داعش ایران را تهدید

کرد که می‌خواهد ایران را به باتلاقی از خون تبدیل کند و ایران بدترین دشمن داعش محسوب می‌شود. بزرگ‌ترین هدف داعش شکستن استرژژی هلالی شیعی و ایجاد یک منطقه و حتی کشور سنی نشین در مرکز این هلال شیعی و فاصله انداختن بین ایران و جنوب عراق با سوریه و اسرائیل بود؛ جمهوری اسلامی ایران بادرک این خطر و آگاهی از اهداف و نیت‌های پلید این گروه نسبت به منطقه خاور میانه و ایران، وارد میدان مبارزه با داعش در خارج از مرزهای جغرافیای خود شد. ایران در مقابل داعش در خارج از مرزهای جغرافیای خود مبارزه کرد و نگذاشت دشمن نزدیک مرزهای ایران شود و امنیت ایران را به خطر اندازد. دفاع از ارزش‌های دینی، اعتقادی و حرم امامان معصوم(ع) در عراق و سوریه برای همه شیعیان جهان مورد اهمیت بود؛ لذا شیعیان افغانستان، پاکستان، لبنان، ایران، عراق و... و بسیاری از روحانیون حوزه علمیه اعم از ایرانی و غیر ایرانی آماده دفاع از ارزش‌ها و باورهای دینی و اعتقادی شدند و عاشقانه به کاروان جهاد مقدس علیه این گروه دهشت افکن پیوستند و از مرزهای اعتقادی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران دفاع کردند. روح همه شهدای اسلام به خصوص روح شهدای مدافع حرم شاد و یادشان گرامی باد.

پیشنهادات

۱. نهادینه سازی ارزش های مدافعان حرم در آثار هنری و فرهنگی.
۲. تجلیل از شهدا و شهدای مدافع حرم و تکریم خانواده و فرزندان شهدا و شهدای مدافع حرم
۳. برگزاری جشنواره‌های فرهنگی و هنری برای شهدا و شهدای مدافع حرم جهت ترویج فرهنگ شهادت و ایثار و زنده نگهداشتن نام و یاد شهداء.
۴. برگزاری همایش‌های علمی ملی و بین‌المللی برای ترویج فرهنگ شهادت و ایثار.

منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه

۱. اباذری، عبدالرحیم (۱۳۹۰) تبار نامه حوزه و روحانیت، انتشارات سلمان فارسی.

۲. ابن شهر آشوب (۱۳۷۶)، مناقب آل ابی طالب، چاپ ول، نجف، المكتبه الحیریه، ۱۳۷۶.

۳. اسماعیل زاده امامقلی، یاسر، احمدی فشارکی، حسنعلی (۱۳۹۵)، داعش و امنیت ملی ایران باتکیه بر مکتب کینهاگ، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم ۱۳۹۵، شماره ۱۸.

۴. افتخاری، اصغر (۱۳۷۷) امنیت ملی: رهیافت‌ها و آثار، فصلنامه مطالعات رهبردی، پیش شماره دوم.

۵. آشوری، داریوش (۱۳۶۶) دانشنامه سیاسی، آشوری، انتشارات مروارید، تهران.

۶. بخشی، عبدالله (۱۳۹۵) اطلاعات و امنیت در کتاب و سنت، چاپ اول تهران، موسسه چاپ و انتشارات دانشکده اطلاعات.

۷. بخشی، علی آقا؛ افشاری راد، مینو (۱۳۸۳) فرهنگ علوم سیاسی، نشر چاپار.

۸. بخشی شیخ احمد، مهدی، بهاری، بهنام؛ وهاب‌پور، پیمان (۱۳۹۳)، بررسی ایدئولوژی گروه تکفیری - وهابی دولت اسلامی عراق و شام (داعش) فصلنامه علوم سیاسی، سال شانزدهم، شماره ۶۴.

۹. بصیری، محمدعلی؛ آقامحمدی، زهرا؛ فلاحی، احسان (۱۳۹۵)، بسترهای شکل‌گیری و تداوم تروریسم در غرب آسیا، مطالعه مورد داعش در عراق و سوریه، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام؛ سال پنجم؛ شماره ۱۹.

۱۰. بهرام، اخوان کاظمی (۱۳۸۵)، امنیت در نظام سیاسی اسلام، کانون اندیشه جوان.

۱۱. پورحسین، ناصر (۱۳۹۱) آثار بحران سوریه بر مسئله فلسطین، مجله مطالعات فلسطین، شماره، شماره ۱۸.

۱۲. ترابی، محمد (۱۳۷۹) ساختار نظام بین المللی و امنیت ملی با تأکید بر جهان سوم، فصلنامه علمی پژوهشی علوم سیاسی.

۱۳. جهان بزرگی، احمد (۱۳۸۸) امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مؤلفه‌ها)، چاپ اول، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و ادیشه اسلامی.

۱۴. حسینی، خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۹/۴/۱۹)، بیانات در دیدار مسئولان نظام در روز عید مبعث.

۱۵. _____ (۱۳۸۰ / ۱۱ / ۳۰)، پیام به کنگره عظیم حج.

۱۶. _____ (۱۳۸۰ / ۳ / ۱۴)، بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی.

۱۷. _____ (۱۳۸۳ / ۷ / ۱۵) بیانات در دانشگاه علوم انتظامی.

۱۸. _____ (۱۳۷۰ / ۱۱ / ۲)، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان نیروی انتظامی.

۱۹. _____ (۱۳۷۰ / ۱ / ۲۹)، بیانات در دیدار زائرین و مجاوین حرم مطهر رضوی.

۲۰. _____ (۱۳۷۰ / ۲ / ۱۱) بیانات در دیدار جمعی از کاگران و معلمان.

۲۱. _____ (۱۳۷۶ / ۶ / ۲)، بیانات در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت.

۲۲. _____ (۱۳۹۵ / ۹ / ۱)، بیانات در دیدار جمعی از خانواده های شهدای مدافع

حرم.

۲۳. _____ (۱۳۹۵ / ۴ / ۵)، بیانات در دیدار خانواده های شهدای هفتم تیر و جمعی

از خانواده های شهدای مدافع حرم.

۲۴. _____ (۱۳۹۴ / ۱۱ / ۵)، بیانات در دیدار جمعی از خانواده های شهدای مدافع

حرم.

۲۵. _____ (۱۳۹۶ / ۳ / ۲۸) بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای مرزبان و مدافع حرم.

۲۶. خرماشاهی، بهاء‌الدین (۱۳۷۷) دانش‌نامه قرآن و قرآن پژوهی، تهران، دوستان و ناهید.

۲۷. خسروی، مرتضی (۱۳۹۴) امنیت در قرآن (رویکرد تفسیری تبیینی)، چاپ اول، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

۲۸. رشیدی، بهروز (۱۳۹۰) رسالت روحانیت از نگاه امام خمینی (ره)، موسسه چاپ و نشر عروج، وابسته به موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

۲۹. راغب اصفهانی، حسن بن محمد (۱۳۷۵) مفردات راغب، ترجمه سید غلامرضا خسروی حسینی، تهران، انتشارات مرتضوی، چاپ دوم.

۳۰. روشندل، جلیل (۱۳۸۸) امنیت ملی و نظام بین‌المللی، تهران، سمت.

۳۱. زرومی، سید حسین ولی پور (۱۳۷۶) پایان‌نامه کارشناسی ارشد «سیر تحول در مقوله و ملاحظات امنیت ج.ا.ا، دانشگاه شهید بهشتی.

۳۲. سلمان خاکسار، عبد الحمید (۱۳۹۰) در آمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی، چاپ اول، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.

۳۳. سیدنژاد، سید باقر (۱۳۸۹)، روند سلفی‌گری در عراق و تأثیر آن بر جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی دوره ۱۶..

۳۴. ساوه درودی، مصطفی (۱۳۹۳) گروه تروریستی داعش، برآیند تنازعات و ناامنی‌های منطقه‌ای، فصلنامه علمی - پژوهشی امنیت پژوهی، سال سیزدهم، شماره ۴۵.

۳۵. طریحی، فخرالدین (۱۳۷۵) مجمع البحرین، تهران، مکتبه المرتضویه.

۳۶. طحمانش، علیرضا، قدیری، حجت‌الله (۱۳۹۱) ودیگران، سلفی‌گری در عراق جدید و تأثیر آن بر مباحث قومی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه امنیت پژوهی، سال

یازدهم. شماره ۳۷.

۳۷. علی بخشی، ابراهیم (۱۳۸۹)، الگوی طرح ریزی راهبردی نظامی و مدیریت امنیت ملی، چاپ اول تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران، موسسه چاپ و انتشارات دافوس.

۳۸. عماد، عبدالغنی (۲۰۱۳) الحركات الاسلاميه فى الوطن العربى، الطبعة الاولى، بيروت، مركز دراسات الوحدة العربيه، ۲۰۱۳.

۳۹. معین، محمد (۱۳۷۵) فرهنگ فارسی، تهران، امیرکبیر، چاپ نهم.

۴۰. معلوف، لويس (۱۳۸۲)، فرهنگ المنجد، ترجمه محمد بندر ریگی، تهران، انتشارات اسلام، چاپ چهارم.

۴۱. محمدی، علی (۱۳۸۱ / ۸ / ۳۰) مقاله نگاهی به مفهوم امنیت در جهان امروز، جام جم.

۴۲. مطهری، مرتضی (۱۳۸۷) جهان بینی توحیدی، چاپ ۲۶، تهران، انتشارات صدرا.

۴۳. موسوی خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹.

۴۴. مجلسی، محمدباقر (۱۳۸۵) بحار الأنوار، المكتبة الاسلامیة، تهران.

۴۵. مکارم شیرازی ناصر و دیگران (۱۳۶۴)، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، تهران.

۴۶. نجات، سیدعلی (۱۳۹۳) جریان شناسی سلفی های جهادی - تکفیری در بحران سوریه، گزارش خبری - تحلیلی بولتن نیوز، ۵ مرداد.

۴۷. نصری، قدیر (۱۳۷۶) مکتب کپنهاگ: مبانی نظری و موازین عملی؛ فصلنامه مطالعات دفاعی و امنیتی، شماره ۳۳.

۴۸. هوشی سادات، سید محمد (۱۳۹۳) داعش میراث سیاسی غربی - عربی، تهران، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

۴۹. یاسر اسماعیل زاده امامقلی و دیگران، داعش و امنیت ملی ایران باتکیه بر مکتب کپنهاگ، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال پنجم ۱۳۹۵، شماره ۱۸، ص ۱۳۵.

